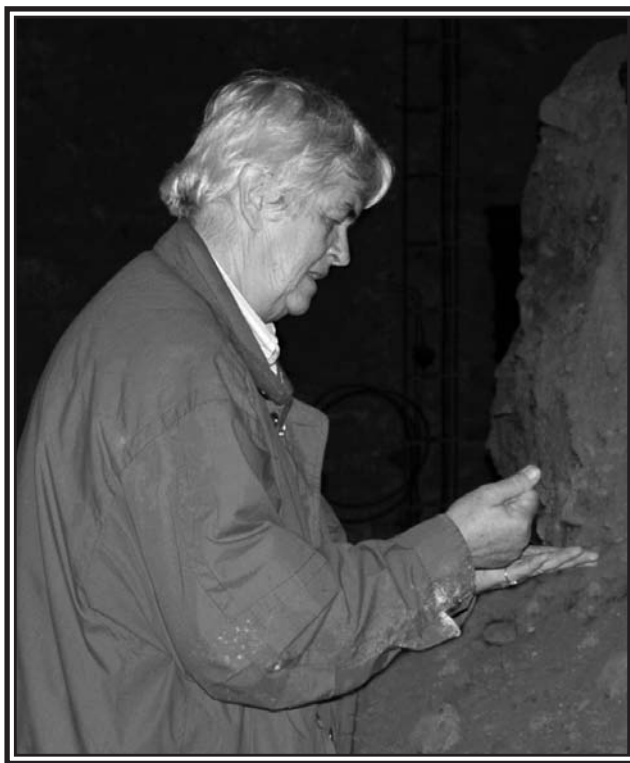

IN MEMORIAM

Prof. PhDr. Tatiana Štefanovičová, CSc.
 (* 10. 3. 1934–† 3. 1. 2021)

Pandemický rok 2021 začal veľmi smutne. Dňa 3. januára 2021 ukončila svoju životnú púť pani profesorka Tatiana Štefanovičová. Táto správa všetkých prekvapila a šokovala. Veď len niekoľko mesiacov predtým, 24. júna 2020, ju v Seniorcentre v Bratislave navštívila skupina jej bývalých žiakov (*Informátor SAS* 31, 2020, 2, obr. 1). Po miernom uvoľnení protipandemických opatrení jej tak mohli aspoň dodatočne zablahoželať k marcovým narodeninám. Nikto z nich by si vtedy nepomyslel, že sa s ňou stretli naposledy.

Tatiana Štefanovičová sa narodila 10. marca 1934 v Bratislave. Vysokoškolské štúdium archeológie absolvovala v rokoch 1953–1958 na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, kde jej hlavnými pedagógmi boli J. Dekan a Š. Janšák, neskôr i B. Novotný, ktorý bol aj školiteľom jej diplomovej práce s názvom *Problém vzniku a vývinu lengyelskej kultúry so zvláštnym zreteľom na Slovensko*. Počas štúdia mala možnosť jeden rok študovať aj na Karlovej univerzite v Prahe u J. Filipa. Táto fáza štúdia v nej zanechala hlbokú a pozitívnu stopu. Znamenala najmä zvýšenie jej záujmu o archeológiu stredoveku, ktorá bola vtedy iba v „plienkach“. Jej vtedajší, ale i budúci osud ovplyvňovali aj spolužiaci z jedného z dovtedy najsilnejších ročníkov (Z. Benkovská-Pivo-

varová, I. Keller, M. Lamiová-Schmiedlová, S. Šiška, A. Vallášek, J. Vladár).

Sama veľmi rada spomínala na svoje terénne praxe na výskumoch. Prvý dlhodobější výskum absolvovala v Šarovciach u svojho školiteľa B. Novotného. Bola to pre ňu doslova ďalšia vysoká škola, a to v technike vedenia výskumu. Práve vtedy sa presvedčila, že má výbornú vizuálnu pamäť, čo je pre porovnávacie schopnosti archeológa základom pri práci s materiálom. S obdivom spomínala najmä na excelentného technika Archeologického ústavu SAV pána A. Stacha, ktorý bol jej terénnym učiteľom a vzorom.

Po ukončení štúdia a krátkom pôsobení u doc. A. Točíka na výskume v Šuranoch-Nitrianskom Hrádku začala pracovať v Mestskom múzeu v Bratislave. V tom čase sa stala vedúcou archeologických výskumov na Bratislavskom hrade, ktoré nakoniec ovplyvnili veľkú časť jej vedeckej kariéry. Bola to šanca, ktorej sa intenzívne chopila a náročnú úlohu komplikovaných výskumov, tiež s nimi spojených zložitých rokovaní, úspešne zvládla. Samotné výskumy trvali do roku 1970, ale podieľala sa aj na ďalších záchranných aktivitách v areáli hradu až do roku 2005. V roku 1959 spoločne s B. Pollom objavila veľkomoravské architektúry, takže s jej menom sa

navždy bude spájať objav trojlodovej baziliky z 9. storočia, včasnostredovekých hrobov, veľkomoravského opevnenia a ďalších reliktov. Jednoznačne doložila, že Bratislava musela v tomto období hrať kľúčovú úlohu v politicko-správnom systéme Veľkej Moravy a Uhorského kráľovstva, a že tu existovalo významné mocensko-správne centrum. Okrem toho skúmala aj osídlenie z praveku, včasnej doby dejinnej a vrcholného stredoveku, resp. novoveku. Odvtedy sa stredobodom jej záujmu stala Veľká Morava a srdcovou záležitosťou Bratislavský hrad. Aj preto s obavami sledovala tamojšie rozsiahle stavebné aktivity po roku 2008 a vynaložila množstvo energie na záchranu významných pamiatok.

V roku 1962 odišla z Mestského múzea v Bratislave a prijala miesto v Archeologickom ústave SAV. V roku 1963 vstúpila do pracovného pomeru s Filozofickou fakultou Univerzity Komenského, kde pracovala do roku 2001. Na začiatku 90. rokov sa dostala na čelo archeológie a zaslúžila sa o osamostatnenie a vznik Katedry archeológie (1992), t. j. jej oddelenie od Katedry všeobecných dejín a archeológie. V rokoch 1992–1998 bola aj prodekanou fakulty pre vedu. V tejto pozícii mala možnosť uplatniť svoje vedomosti a najmä, opierajúc sa o skúsenosti z pražského štúdia, začala rozvíjať výučbu v oblasti stredovekej archeológie.

Po absolvovaní študijného pobytu v Grécku na úplnom začiatku pedagogickej kariéry otvorila pre slovenskú archeológiu novú tému – výskum kontaktov medzi gréckou civilizáciou a ranostredovekým svetom strednej Európy. V roku 1968 získala titul PhDr. Neskôr úspešne obhájila kandidátsku dizertáciu (1972) a v roku 1981 absolvovala habilitačné konanie s monografiou o Bratislavskom hrade. Inauguračné konanie prebehlo na Masarykovej univerzite v Brne v roku 1992.

Jej odborné zameranie sa pomerne rýchlo upriamilo na obdobie stredoveku, prioritne na včasný stredovek. Tohto okruhu sa dotýka aj väčšina jej štúdií a monografií. K najdôležitejším patria monografie *Bratislavský hrad v 9. až 12. storočí* (1975), *Osudy starých Slovanov* (1988), *Dóm sv. Martina v Bratislave* (2004). V publikácii *Najstaršie dejiny Bratislavy* (1993) zhmotnila v ucelenej podobe poznatky o vývoji Bratislavy od staršej doby kamennej po stredovek.

Po odchode z Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave spojila svoje sily so Slovenským archeologickým a historickým inštitútom – SAHI. Stala sa vedúcou početného tímu archeológov a technikov skúmajúceho, okrem iného, rozsiahly areál na bratislavskej Vydrici, v okolí jej obľúbenej Vodnej veže. Tu využila aj svoje organizačné a zosťavovateľské skúsenosti. V roku 2007 usporiadala s kolegom D. Hulínkom konferenciu k výročiu významnej bitky, ktorá sa odohrala v priestore pod Bratislavským hradom v roku 907. Spolu s J. Šedivým sa podieľala na zostavení rozsiahlej publikácie s veľkým autorským

kolektívom *Dejiny Bratislavy. Brezalauspurc – na križovatke kultúr*, ktorá získala ocenenie Kniha roka 2012.

Pani profesorka Štefanovičová vychovala počas takmer štyridsiatich rokov vyučovania archeológie niekoľko desiatok študentov, z ktorých väčšina sa uplatnila v archeológii. Jej prednášky patrili k tým najucelenejším v rámci fakulty a študenti sa na ne doslova tešili. Mala vynikajúci zmysel nadchnúť študentov jednotlivými témami, schopnosť riešiť konfliktné situácie mediátorsky, s chladnou hlavou. Aj z vlastnej skúsenosti môžem potvrdiť, že sa študentom intenzívne venovala a zriedkavé neboli ani konzultácie priamo u nej doma, kde sa starala o malého syna. Veľmi často si nás „pribalila“ do auta pri svojich cestách na konferencie, čo nám, mladým adeptom archeológie otváralo obzory a prinášalo mnohé nové vedomosti. Sama rada uvádzala, že jej vedecké kroky výrazne ovplyvnili historici P. Ratkoš a J. Novák. To sme nakoniec intenzívne vnímali aj počas štúdia a jej prednášok. Tu sa osobitne rada odvolávala na svoju priateľku D. Bialekovú, či B. Dostála. Pani profesorka bola žiadanou vedeckou posilou mnohých konferencií, seminárov či odborných komisií na výskumoch. Bola dobrý partner nielen vo vedeckých diskusiách, ale aj príjemný spoločník pri rôznych spoločenských podujatiach.

Jej zmysel pre spravodlivosť nasmeroval jej kroky aj do politiky, kde sa angažovala v rámci Demokratickej strany. V roku 2009 kandidovala za poslankyňu Európskeho parlamentu. Za svoje celoživotné dielo získala mnohé ocenenia. V roku 2005 jej prezident SR Ivan Gašparovič udelil štátne vyznamenanie Pribinov kríž II. triedy za významné zásluhy o kultúrny rozvoj Slovenskej republiky. V roku 2009 sa stala držiteľkou Striebornej plakety Archeologického ústavu SAV. V roku 2013 zvíťazila v ankete Slovenka roka v kategórii Veda a výskum.

Počas celej svojej kariéry sa aktívne angažovala v boji za ochranu pamiatok. Jej početné vedecké publikácie sú trvalým prínosom pre poznanie stredoeurópskeho stredoveku a našich najstarších národných dejín.

3. január 2021 bol smutný deň. Opustila nás bádatelka, ktorá okrem vedy milovala aj básne J. Seiferta, taliansku renesančnú poéziu, či dielo K. Čapka. Slovenská archeológia prichádza o jednu zo svojich kľúčových osobností. Posledná rozlúčka v bratislavskom krematóriu bola o to smutnejšia, že sa jej, v súlade s vtedajšími protipandemickými opatreniami, mohla zúčastniť iba malá skupinka šiestich či siedmich osôb. V duchu však bola na pohrebe celá archeologická obec. Odišla bádatelka, ktorá po sebe zanechala rozsiahle archeologické dielo, archeologička, ktorá sa pevne ukotvila v srdciach jej žiakov i priateľov. Meno prof. Tatiany Štefanovičovej ostane natrvalo zapísané v galérii osobností slovenskej archeológie.

Češť jej pamiatke!

Matej Ruttkay